DOI: [10.32702/2307-2156-2020.1.32](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.1.32)

УДК 32:35:364

Л. А. Мельник,
к. держ. упр, головний консультант Управління культурно-мистецького та природно-заповідного фонду, Державне управління справами
ORCID: 0000-0002-6674-7030

СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ

L. Melnuk
PhD in Public Administration, chief consultant of the Department of cultural, artistic and nature reserve fund, State Administration of Affairs

SUBJECTS OF STATE POLICY IN THE FIELD OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE CHILD

У статті розглянуто основні суб'єкти державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні, зокрема Уповноважений Президента України з прав дитини, Кабінет Міністрів України, суди, органи місцевого самоврядування, органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей, Національна поліція та її спеціальні установи (приймальники-розподільники для дітей), загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації, Центри медико-соціальної реабілітації дітей, Центри соціально-психологічної реабілітації дітей, спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби, притулки для дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), громадськість.

Встановлено, що створення інституції Уповноваженого Президента України з прав дитини відповідає Конвенції ООН про права дитини та рекомендаціям Комітету ООН про права дитини.

Проаналізовано правову основу діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини та встановлено, що зазначена інституція не є абсолютно самостійною у своїй діяльності. Її функціонування відбувається шляхом безперервної взаємодії із Президентом України, який є гарантом дотримання прав і свобод людини, а Уповноважений Президента України з прав дитини, у свою чергу, забезпечує здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення конституційних прав дітей.

Акцентовано увагу на тому, що в Україні система органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей має достатньо розгалужену структуру, кожен ланцюг якої здійснює конкретну компетенцію для забезпечення прав дитини.

Розглянуто основні функції та повноваження суб'єктів державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні, на основі чого встановлено, що органами місцевого самоврядування максимально наближені до проблем дитинства та володіють цією інформацією більше, ніж інші органи влади.

Запропоновано посилити вплив громадськості на реалізацію державної політики щодо захисту прав дітей. Це сприятиме створенню системи громадянської освіти (зокрема, запровадження у навчальних закладах спеціалізованих дисциплін, спрямованих на формування громадянськості; проведення для учнів середніх шкіл позакласних заходів із

громадянської освіти; періодичне опублікування у засобах масової інформації матеріалів, спрямованих на підвищення загальної поінформованості про демократичне громадянство, а також про права дітей, контроль за їх дотриманням).

The article deals with the main subjects of the state policy in the sphere of protection of the rights of children in Ukraine, including the Commissioner of the President of Ukraine for the Rights of the Child, the Cabinet of Ministers of Ukraine, courts, local authorities, bodies and services for children and special institutions for children, the National Police and its special institutions (distribution centers for children), general education schools and vocational schools for social rehabilitation, Centers for medical and social rehabilitation of children, Centers for social and psychological rehabilitation of children, special lni educational institutions of the State Penal Service, shelters for children, social rehabilitation centers (children's camp), public.

It is established that the establishment of the Office of the Presidential Ombudsman of Ukraine is in accordance with the UN Convention on the Rights of the Child and the recommendations of the UN Committee on the Rights of the Child.

The legal basis of the activity of the Ombudsman of Ukraine is analyzed and it is established that the said institution is not completely independent in its activity. Its functioning is carried out through continuous interaction with the President of Ukraine, which is a guarantor of respect for human rights and freedoms, and the Presidential Commissioner for the Rights of the Child, in turn, ensures the President's exercise of powers to ensure the constitutional rights of children.

Attention is drawn to the fact that in Ukraine the system of bodies and services for children and special institutions for children has a sufficiently branched structure, each chain of which has specific competence to ensure the rights of the child.

The basic functions and powers of the state policy makers in the field of protection of children's rights in Ukraine are examined, on the basis of which it is established that local self-government bodies are as close as possible to the problems of childhood and possess this information more than other authorities.

It is proposed to increase the influence of the public on the implementation of the state policy on protection of children's rights. This will facilitate the creation of a civic education system (in particular, the introduction of specialized subjects aimed at forming citizenship in educational establishments; conducting extracurricular activities in civic education for secondary school students; periodical publication of media aimed at raising awareness and promoting awareness also about children's rights, control over their observance).

Ключові слова: дитина; права; захист; державне управління; омбудсмен; притулок для дітей.

Keywords: child; rights; protection; public administration; ombudsman; shelter for children.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Питання про забезпечення прав дитини є важливим не тільки у функціонуванні органів державної влади, а й знаходить своє відображення у діяльності органів місцевого самоврядування в Україні, громад та інших суб'єктів, які в умовах сучасного розвитку державності реформуються та потребують налагодженої, регламентованої на законодавчому рівні взаємодії.

Але на сьогодні визначення курсу децентралізації влади приводить до того, що держава намагається перекласти на органи місцевого самоврядування окрему сферу відповідальності за забезпечення прав дитини. Відтепер саме за рахунок коштів з місцевих бюджетів має фінансуватися санаторно-курортне лікування та оздоровлення дітей, професійно-технічна освіта, дитячо-юнацький спорт. У 2017 році було запропоновано законопроект, згідно з яким передбачалося фінансування протитуберкульозних та дитячих санаторіїв із місцевих бюджетів, а також фінансування пільг дітям-інвалідам, багатодітним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу [11]. Однак, даний законопроект не було підтримано, оскільки існував ризик того, що фінансове забезпечення відповідної категорії дітей органами місцевого самоврядування не буде виконуватися або виконуватиметься у недостатньому обсязі. Більше того, це порушує припис Закону України "Про охорону

дитинства” стосовно того, що державна політика спрямована на реалізацію цільових програм з охорони дитинства, надання дітям пільг, переваг та соціальних гарантій у процесі виховання, навчання, підготовки до трудової діяльності, заохочення наукових досліджень з актуальних проблем дитинства.

На підтвердження того, що в умовах децентралізації держава намагається покласти певну відповідальність на органи місцевого самоврядування щодо забезпечення прав дитини, слугує й той факт, що під час обговорення питання реалізації Плану заходів першого етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки Уповноважений Президента України з прав дитини відзначив, що основне завдання в умовах децентралізації – збудувати спроможну громаду, яка буде відповідальною за безпеку та благополуччя кожної дитини, яка проживає на її території, аби діти не відривалися від сім’ї і отримали всі необхідні послуги, щоб не потрапити в інтернатні заклади. Це свідчить про те, що на місцевому рівні є необхідним створення дієвого механізму забезпечення прав дитини, адже той, перш за все, інституційний механізм, який діє на сьогоднішній день, з огляду на положення законів України “Про місцеве самоврядування в Україні” та “Про місцеві державні адміністрації” не є запорукою та гарантією належного стабільного та сучасного функціонування органів влади у сфері забезпечення прав дитини.

Тому дослідження суб’єктів державної політики у сфері захисту прав дітей, їх позитив та недоліки у роботі є надзвичайно корисним та актуальним, що дасть можливість покращити вироблення та реалізацію державної політики щодо захисту прав дітей

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Огляд наукової літератури свідчить про те, що проблема забезпечення належного державного захисту прав дитини є складовою процесу європейської інтеграції України та предметом досліджень значної кількості українських науковців. Однак, незважаючи на теоретичні розробки науковців, питання про забезпечення прав дитини розглядалося більше через такі суб’єкти державної політики у сфері захисту прав дітей як органи державної влади, у той час діяльність органів місцевого самоврядування, громадам у даній сфері приділяється значно менше уваги. Всі суб’єкти державної політики у сфері захисту прав дітей в умовах сучасного розвитку державності потребують налагодженої, регламентованої на законодавчому рівні взаємодії.

Проблеми удосконалення державного управління захисту прав дітей в умовах євроінтеграції досліджували такі науковці: Ю.Губаль, А. Дакал, Т.Коваленко, Е.Костіна, М.Кравченко, Л.Кривачук, Л.Лабенська, О.Мордань, Ю.Трестер, О.Навроцький, В.Скуратівський, В.Трошинський, Л.Цибulyко та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є дослідження існуючих суб’єктів державної політики у сфері захисту прав дітей, їх основних функцій та повноважень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

З метою забезпечення належних умов для реалізації особистих, економічних, соціальних та культурних прав дітей в Україні, беручи до уваги необхідність особливого піклування про дитину, на виконання Україною міжнародних зобов’язань у сфері забезпечення прав дитини в Україні з 2011 року запроваджено посаду Уповноваженого Президента України з прав дитини [9]. Запровадивши посаду спеціалізованого омбудсмена у справах дітей, Україна визнала, що забезпечення прав дітей потребує окремої уваги, а охорона дитинства є одним із пріоритетних напрямів функціональної спрямованості держави.

Створення інституції Уповноваженого Президента України з прав дитини відповідає Конвенції ООН про права дитини та рекомендаціям Комітету ООН про права дитини. Але, аналізуючи правову основу, на підставі якої Уповноважений Президента України з прав дитини здійснює свою діяльність, хочемо звернути увагу на те, що чинним законодавством встановлено тільки завдання та права Уповноваженого Президента України з прав дитини. Так, частинами 4 та 5 Положення про Уповноваженого Президента України з прав дитини встановлено, що його основними завданнями є [9]: 1) постійний моніторинг додержання в Україні конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов’язань у цій сфері та внесення в установленому порядку Президентові України пропозицій щодо припинення і запобігання повторенню порушень прав і законних інтересів дитини; 2) внесення Президентові України пропозицій щодо підготовки проектів законів, актів Президента України з питань прав та законних інтересів дитини; 3) здійснення заходів, спрямованих на захист і відновлення порушених прав та законних інтересів дитини, інформування громадськості про такі заходи та їх результати; 4) підготовка заходів за участю Президента України, у тому числі міжнародного характеру, з питань, що стосуються дітей; 5) здійснення заходів щодо налагодження взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав та законних інтересів дитини.

Таким чином, прописані на законодавчому рівні завдання Уповноваженого Президента України з прав дитини дають змогу стверджувати, що зазначена інституція не є абсолютно самостійною у своїй діяльності. Її функціонування відбувається шляхом безперервної взаємодії із Президентом України, який є гарантом додержання прав і свобод людини, а Уповноважений Президента України з прав дитини, у свою чергу, забезпечує здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення конституційних прав дітей.

Крім цього, у зазначеному Положенні визначено, що Уповноважений Президента України з прав дитини відповідно до покладених на нього завдань має право: 1) аналізувати та узагальнювати практику застосування законодавства з питань забезпечення та захисту прав і законних інтересів дитини, брати у

встановленому порядку участь в опрацюванні проектів законів, актів Президента України з цих питань; 2) аналізувати становище дітей в Україні, дотримання їх конституційних прав, вносити центральним та місцевим органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування пропозиції щодо формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав і законних інтересів дитини; 3) відвідувати в установленому порядку спеціальні установи для дітей, заклади соціального захисту дітей та інші заклади, в яких перебувають діти, опитувати осіб, які там перебувають, та отримувати інформацію про умови їх утримання; 4) звертатися до державних органів щодо сприяння вирішенню питань у сфері прав дитини; 5) звертатися до державних органів, у тому числі правоохоронних, з питань відновлення порушених прав та законних інтересів дитини щодо виявлених фактів порушень прав та законних інтересів дитини, а також щодо притягнення в установленому порядку до відповідальності посадових осіб, винних у таких порушеннях; 6) вивчати в установленому порядку стан роботи із соціально-правового захисту дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах для дітей і закладах соціального захисту дітей, стан виховної роботи з дітьми у навчальних закладах; 7) сприяти впровадженню громадського контролю за додержанням прав та законних інтересів дітей в дитячих закладах, закладах соціального захисту дітей; 8) взаємодіяти з організаціями, у тому числі міжнародними, з питань захисту прав та законних інтересів дитини; 9) надавати громадянам, зокрема дітям, консультації про права дитини, способи їх реалізації та захисту; 10) звертатися до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з пропозиціями щодо поліпшення умов проживання, виховання та захисту дітей, оптимізації мережі закладів для дітей; можливих дій в інтересах дитини; 11) сприяти реалізації громадських програм і проектів соціального спрямування з метою забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів дітей.

Слід звернути увагу на те, що наділяючи Уповноваженого Президента України з прав дитини широким спектром прав у цій сфері, вкрай важливе на законодавчому рівні визначення його обов'язків щодо дотримання Конституції України і законів України, інших правових актів, міжнародних договорів, що є частиною законодавства України, а також обов'язків у своїй діяльності керуватися принципами пріоритетності прав та законних інтересів дитини, забезпечувати виконання покладених на нього функцій (які теж повинні бути регламентовані) та повною мірою використовувати у своїй діяльності, яка спрямована на забезпечення прав дитини, надані йому права, що дасть можливість реалізувати свою діяльність більш ефективно та всебічно [5].

Окрім Уповноваженого Президента України з прав дитини у сфері забезпечення прав дитини відіграє значну роль *Кабінет Міністрів України*, не зважаючи на те, що його повноваження у сфері забезпечення прав дитини у законодавчій площині конкретно не визначені. До завдань Кабінету Міністрів України відноситься вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості, що знайшло свою деталізацію у Законі України “Про Кабінет Міністрів України”. Однак, у даному законі відсутнє положення, яким чітко визначені повноваження Кабінету Міністрів України у сфері забезпечення прав дитини, що призводить до помилкового уявлення з приводу того, що Кабінет Міністрів України не бере участі у забезпеченні прав дитини. Тому, ми вважаємо, що закон повинен чітко регламентувати, що Кабінет Міністрів України у сфері забезпечення прав дитини повинен [10]:

- 1) здійснювати контроль за діяльністю органів публічного адміністрування у сфері забезпечення прав дитини;
- 2) взаємодіяти з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань забезпечення прав дитини;
- 3) вносити до Верховної Ради України як суб'єкт законодавчої ініціативи проекти Законів України, які спрямовані на забезпечення прав дитини, захисту їх прав та законних інтересів, посилення їх безпеки та статусу.

На наш погляд, запропонована тріада повноважень є мінімальним необхідним стандартом, який вищий орган державної виконавчої влади повинен здійснювати у сфері забезпечення прав дитини та яким повинен бути доповнений Закон України “Про Кабінет Міністрів України”.

Визначаючи компетенцію державних органів влади у сфері забезпечення прав дитини, не можна обійти увагою *суди*, які розглядають справи щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення; про адміністративну відповідальність батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітніх за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей; про обмеження батьків у дієздатності, відібрання дітей та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми, щодо яких вони позбавлені батьківських прав, неможливе; про поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дітей; щодо інших питань, пов'язаних з особистими, житловими і майновими правами неповнолітніх.

Сьогодні підіймається дискусійне питання щодо впровадження ювенальних судів і центрів в Україні.

Наступними органами влади, які наділені компетенцією у сфері забезпечення прав дитини, є *органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей*, які діють на підставі Конституції України, Конвенції ООН про права дитини, Закону України “Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” [7]. У даних нормативно-правових документах визначено, що забезпечення прав дітей на життя, розвиток, виховання, освіту, медичне обслуговування, надання матеріальної підтримки дітям і профілактики серед них правопорушень покладається в межах визначеної компетенції на: центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей; відповідні структурні підрозділи обласних, Київської, міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; уповноважені

підрозділи органів Національної поліції; приймальники-розподільники для дітей; органи Національної поліції; школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти; центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я; спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України; притулки для дітей; центри соціально-психологічної реабілітації дітей; соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Виходячи з цього слід зазначити, що в Україні система органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей має достатньо розгалужену структуру, кожен ланцюг якої здійснює конкретну компетенцію для забезпечення прав дитини.

Чинним законодавством передбачено, що на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, покладаються завдання щодо розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей; координації зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності; здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей у закладах для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установах і закладах соціального захисту для дітей незалежно від форми власності; ведення обліку дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усиновлених, влаштованих до прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та соціально-реабілітаційних центрів; проведення роботи з соціально-правового захисту дітей, запобігання бездоглядності та правопорушенням серед них, із соціально-психологічної реабілітації найбільш уразливих категорій дітей, контроль та координація діяльності служб у справах дітей тощо [4].

Також створення в Україні *Національної поліції* та наділення її відповідною компетенцією у сфері забезпечення прав дитини відіграє важливу роль, адже діяльність цих органів спрямована на те, щоб зменшувати рівень зростання потенційних майбутніх злочинців, притягувати до відповідальності винних дітей за скоєння правопорушення, чим виховувати у неповнолітніх правомірну поведінку, у деякій мірі правову культуру та “дружити з законом”. У цьому напрямі органами Національної поліції неухильно проводиться діяльність щодо виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, що вчинені дітьми, та життя з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розгляду заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, та ужиття заходів до їх усунення; участь у правовому вихованні дітей; розшуку дітей, що зникли; виявлення дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; ведення обліку правопорушників, що не досягли 18 років, з метою проведення профілактичної роботи, інформування відповідних служб у справах дітей стосовно цих дітей тощо. Також слід звернути увагу й на те, що органи Національної поліції наділяються певними правами у ході законного затримання дітей.

У свою чергу, спеціальними установами (юридичними особами) органів Національної поліції, призначеними для тимчасового тримання дітей віком від 11 років є *приймальники-розподільники для дітей*. Такі заклади створюються в областях, місті Києві та діють згідно з положенням, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України.

Загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації є спеціальними навчально-виховними закладами для дітей, які потребують особливих умов виховання, та підпорядковуються центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. До цих закладів можуть направлятися особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці до 18 років або правопорушення до досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Основними завданнями загальноосвітніх шкіл і професійних училищ соціальної реабілітації є: створення належних умов для життя, навчання і виховання учнів, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівня, професійної підготовки, розвитку індивідуальних здібностей і нахилів, забезпечення необхідної медичної допомоги; забезпечення соціальної реабілітації учнів, їх правового виховання та соціального захисту в умовах постійного педагогічного режиму [6].

До загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації направляються за рішенням суду діти віком від 11 до 14 років, а до професійних училищ соціальної реабілітації – віком від 14 років. Дітей тримають у зазначених школах і професійних училищах соціальної реабілітації у межах встановленого судом терміну, але не більше трьох років. Дострокове звільнення дітей із загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації провадиться судом за місцезнаходженням закладу за клопотанням ради школи чи училища.

Центри медико-соціальної реабілітації дітей створюються в державній системі охорони здоров'я за визначенням спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді і центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, для дітей, які вживають алкоголь, наркотики, а також для дітей, які за станом здоров'я не можуть бути направлені до шкіл соціальної реабілітації та професійних училищ соціальної реабілітації. Основним завданням центрів медико-соціальної реабілітації є створення умов і забезпечення лікування дітей від алкоголізму, наркоманії,

токсикоманії та їх психосоціальна реабілітація і корекція.

Спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України – це установи, в яких відбувають покарання неповнолітні віком від 14 років, засуджені до позбавлення волі. Організація та діяльність спеціальних виховних установ регламентується кримінально-виконавчим законодавством.

Притулки для дітей є закладами соціального захисту, що створені для тимчасового перебування дітей віком від 3 до 18 років.

Дані притулки підпорядковуються відповідній службі у справах дітей. Основними завданнями притулків для дітей є соціальний захист дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишили сім'ї, навчальні заклади; створення належних житлово-побутових і психолого-педагогічних умов для забезпечення нормальної життєдіяльності дітей, надання їм можливості навчатися, працювати та змістовно проводити дозвілля.

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей підпорядковуються відповідній службі у справах дітей для тривалого (стаціонарного) або денного перебування дітей віком від 3 до 18 років, які опинились у складних життєвих обставинах, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової та інших видів допомоги. Типове положення про центр соціально-психологічної реабілітації дітей затверджує Кабінет Міністрів України.

Соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка) є закладами соціального захисту для проживання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, безпритульних дітей віком від 3 до 18 років, дітей, розлучених із сім'єю, надання їм комплексної соціальної, психологічної, педагогічної, медичної, правової, інших видів допомоги та подальшого їх влаштування. Такі центри (дитячі містечка) утворюються, реорганізуються та ліквідуються місцевою державною адміністрацією і підпорядковуються службі у справах дітей [6].

Слід звернути увагу на те, що наведений вище перелік повноважень державних органів, що здійснюють діяльність у сфері забезпечення прав дитини, не є вичерпним, адже вони можуть виконувати й інші обов'язки та мати інші права, що передбачені законодавством.

Слід звернути увагу на те, що останніми роками (2015-2018 роки) компетенція органів місцевого самоврядування зазнала значних змін у сфері забезпечення прав дитини. Так, Законом України “Про охорону дитинства” встановлено, що органи місцевого самоврядування забезпечують: проведення державної політики у сфері охорони дитинства, розроблення і здійснення галузевих та регіональних програм поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, вирішення інших питань у цій сфері; розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази; вирішення питань щодо забезпечення прав дітей, встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей; організацію безкоштовного харчування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних і інклюзивних класах, та учнів 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України “Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям”; можуть забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів до місця навчання і додому у порядку та розмірах, визначених органами місцевого самоврядування, та передбачати на це відповідні видатки з місцевих бюджетів; вирішення питань про надання пільг та державної допомоги дітям та сім'ям з дітьми відповідно до законодавства; контроль за дотриманням в ігрових залах, комп'ютерних клубах, відеотеках, дискотеках, інших розважальних закладах та громадських місцях правопорядку та етичних норм стосовно дітей та ін. [3]

Таким чином, визначення за органами місцевого самоврядування достатньої компетенції у сфері забезпечення прав дитини є важливим напрямом, який відіграє значну роль, оскільки сільські, селищні, міські ради кожної адміністративно-територіальної одиниці максимально наближені до проблем дитинства та володіють цією інформацією більше ніж інші органи влади.

Не можна залишити поза увагою участь *громадськості* у реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей. Активна участь громадян у здійсненні такої політики дозволяє більш повно представити інтереси дітей, підвищити якість та легітимність управлінських рішень, запобігти зловживанню владою та її бюрократизації, сприяє налагодженню конструктивного співробітництва між владою та громадянами.

Активність участі громадян у суспільно-політичному житті багато в чому зумовлена станом політичної культури суспільства. Однак, сучасний стан політичної культури українського суспільства не відповідає стандартам демократії участі, якій притаманна активістська культура. Пасивність участі громадян у суспільно-політичному житті багато в чому зумовлена впливом таких політико-культурних факторів, як: низький політична ефективність та інтерес населення до політики, недостатня політична компетентність, низький рівень довіри громадян як один до одного, так і до громадських та державних інститутів; брак громадянської відповідальності, стійкі патерналістські установки, домінування екстернальних орієнтацій, переважна орієнтація масової свідомості на матеріалістичні цінності, а також невисока значущість для більшості населення політико-громадянських цінностей. Тож і суб'єктність представників громадськості у сфері державної політики щодо захисту прав дітей можна охарактеризувати, здебільшого, як потенційну [3].

У суспільствах із розвинутою демократією поява громадських ініціатив відбувається в міру

усвідомлення тих проблем, вирішення яких поки що не входить до функцій держави. Або ж лідери громадських рухів та організацій пропонують інші способи вирішення нагальних проблем, альтернативні діям влади. Також досить розповсюджений варіант використання ресурсу громадських організацій для реалізації різних державних програм та соціальних проєктів.

Тому, ми вважаємо, що посиленню впливу громадськості на реалізацію державної політики щодо захисту прав дітей сприяло б створення системи громадянської освіти (зокрема, запровадження у навчальних закладах спеціалізованих дисциплін, спрямованих на формування громадянськості; проведення для учнів середніх шкіл позакласних заходів із громадянської освіти; періодичне опублікування у засобах масової інформації матеріалів, спрямованих на підвищення загальної поінформованості про демократичне громадянство, а також про права дітей, контроль за їх дотриманням).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

На основі проведеного дослідження розглянуто суб'єкти державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні, зокрема Уповноважений Президента України з прав дитини, Кабінет Міністрів України, суди, органи місцевого самоврядування, органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей, Національна поліція та її спеціальні установи (приймальники-розподільники для дітей), загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації, Центри медико-соціальної реабілітації дітей, Центри соціально-психологічної реабілітації дітей, спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби, притулки для дітей, соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка), громадськість.

Акцентовано увагу на тому, що чинним законодавством встановлено тільки завдання та права Уповноваженого Президента України з прав дитини. Крім того, прописані на законодавчому рівні завдання Уповноваженого Президента України з прав дитини дають змогу стверджувати, що зазначена інституція не є абсолютно самостійною у своїй діяльності. Її функціонування відбувається шляхом безперервної взаємодії із Президентом України, який є гарантом додержання прав і свобод людини, а Уповноважений Президента України з прав дитини, у свою чергу, забезпечує здійснення Президентом України повноважень щодо забезпечення конституційних прав дітей.

Виявлено, що на сьогодні визначення курсу децентралізації влади приводить до того, що держава намагається перекласти на органи місцевого самоврядування окрему сферу відповідальності за забезпечення прав дитини.

Література.

1. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації / А. Дакал // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – Вип. 3 (30). – С. 59-65.
2. Захист дітей, які потребують особливої уваги суспільства : статист. збірник / Державна служба статистики України, К. : 2018. – 77 с.
3. Лабенська Л. Л., Савич В. О. Права дитини: сучасний стан забезпечення та реалізації в Україні / Л. Л. Лабенська, В. О. Савич // Право і суспільство. – 2018. – № 1. – С. 118-122.
4. Мордань О. О. Державна політика щодо соціального захисту дітей, які залишилися без піклування батьків : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України. – Київ, 2015. – 20 с.
5. Навроцкий А. А. Уполномоченный по правам ребенка как институция обеспечения защиты прав ребенка: зарубежный опыт и перспективы внедрения в Украине / А. А. Навроцкий // *Legea si viata*. – 2018. – № 1. – С. 80-84.
6. Навроцкий О. О. Компетенция окремих органів державної влади у сфері забезпечення прав дитини: сучасний стан та шляхи удосконалення / О. О. Навроцкий // Право і суспільство. – 2017. – № 5. – С. 127-131.
7. Навроцкий О. О. Окремі питання взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення прав дитини / О. О. Навроцкий // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 5. – С. 92-96.
8. Назарук Н. В. Розвиток інституту спеціалізованих омбудсманів в Україні / Н. В. Назарук // Науковий журнал “Політикус”. – 2016. – Вип. 3. – С. 73-79.
9. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини : Указ Президента України від 11 серп. 2011 р. № 811/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 63. – Ст. 2494.
10. Трестер Ю. О. Державні механізми забезпечення безпеки дитини в Україні: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України, Київ, 2018. – 205 с.
11. У Верховній Раді України відбулися парламентські слухання на тему: “Права дитини в Україні: забезпечення, дотримання, захист” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/135857.html.

References.

1. Dakal, A. (2016), “State policy in the field of protection of children's rights: principles, tasks and means of implementation”, *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadiuvannia*, vol. 3 (30), pp. 59-65.
2. *Zakhyst ditej, iaki potrebuut' osoblyvoi uvaly suspil'stva : statyst. zbirnyk* (2018) [Protecting children who need special attention from society: extras. Collection], *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.

3. Labens'ka, L. L. and Savych, V. O. (2018), "The rights of the child: the current state of provision and implementation in Ukraine", *Law and Society*, vol. 1, pp. 118-122.
4. Mordan', O. O. (2015), "State policy on social protection of children left without parental care", Ph.D. Thesis, Mechanisms of Public Administration, The National Academy of Public Administration Office of the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. Navrotskyj, A. A. (2018), "The Ombudsman of the Child as an Institution for the Protection of the Rights of the Child: Foreign Experience and Prospects for Implementation in Ukraine", *Legea si viata*, vol. 1, pp. 80-84.
6. Navrotskyj, O. O. (2017), "Competence of individual state authorities in the sphere of ensuring the rights of the child: current state and ways of improvement", *Law and Society*, vol. 5, pp. 127-131.
7. Navrotskyj, O. O. (2017), "Separate issues of interaction between state authorities and local self-government bodies in the sphere of child rights", *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, vol. 5, pp/ 92-96.
8. Nazaruk, N. V. (2016), "Development of the Institute of Specialized Ombudsmen in Ukraine", *Naukovyj zhurnal "Politykus"*, vol. 3, pp. 73-79.
9. The President of Ukraine (2011), The Decree "Question of the Ombudsman of Ukraine", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 63, p. 2494.
10. Trester, Yu. O. (2018), "State mechanisms of child safety in Ukraine: organizational and legal aspect", Abstract of Ph.D. dissertation, Mechanisms of Public Administration, The National Academy of Public Administration Office of the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
11. "Parliamentary hearings were held in the Verkhovna Rada of Ukraine on the topic: "The rights of the child in Ukraine: provision, enforcement, protection", available at: http://rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/135857.html. (Accessed 20 January 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.01.2020 р.